

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 13 Sayı: 75 Yıl: 2020 & Volume: 13 Issue: 75 Year: 2020

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

EŞLERİ CEZAEVİNDE OLAN KADINLAR VE SOSYAL HİZMET: NİTEL BİR ARAŞTIRMA* PRISONERS' WIVES AND SOCIAL WORK: A QUALITATIVE RESEARCH

Őukran KOLAY ÇEPNİ**

Cengiz ÖZBESLER***

Öz

Yakınları cezaevinde olan kişilerin karşı karşıya kaldıkları bu durumdan ötürü; ekonomik, psikolojik ve sosyal açıdan pek çok sorunla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Eşleri cezaevinde olan kadınlar, bu sorunları yaşayan mahkûm yakınlarının başında gelmektedir. Türkiye’de mahkûm yakınları ile ilgili yapılmış az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışma, literatüre katkı sağlamak ve eşleri cezaevinde olan kadınların yaşam durumlarıyla mevcut sorun ve ihtiyaçlarını belirleyerek, ilgili sosyal politikaların oluşmasına rehberlik edebilmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma, nitel araştırma yaklaşımıyla tasarlanmıştır. Çalışma kapsamında, İstanbul ve Ankara illerinde yaşayan ve eşleri cezaevinde olan 17 kadın ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Görüşmelerde eşleri cezaevinde olan kadınların; çocukluk yaşamları, evlilik süreçleri, evlilik yaşamları, eşlerinin suça karışma süreçleri, eşlerinin cezaevine girmesi sonrası yaşamlarında meydana gelen değişimler ve ne tür hizmetlere ihtiyaç duydukları hakkındaki görüşleri alınmıştır. Araştırma sonucunda eşleri cezaevinde olan kadınların; ekonomik, psikolojik, toplumsal ve cezaevi kaynaklı pek çok sorunla karşı karşıya oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Eşlerinin cezaevinde olduğu süreçte sahip oldukları destek mekanizmalarını; çocukları, aileleri, eşlerinin aileleri, arkadaşları ve devletten edindikleri sosyal hizmet desteği olarak açıklayan kadınların farklı alanlarda daha çok desteklenmeye ihtiyaç duydukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cezaevi, Erkek Suçluluğu, Eşi Cezaevinde Olan Kadın, Mahkûm Yakınları, Sosyal Hizmet.

Abstract

Prisoners’ families are known to have many economical, psychological, and social problems. Wives of imprisoned men are the leading ones within the family having such problems. Few studies, conducted in Turkey regarding prisoners’ families, are encountered in the literature. Therefore, the present study aims to contribute to the literature and be a guidance for the development of related social policies by pointing out the current issues, needs, and the life situations of the wives of imprisoned men. The study is designed with a qualitative research approach. In depth interviews are conducted with 17 women, all being wives of imprisoned men, living in İstanbul and Ankara. The interviewees are reached by the use of the snowball method. In the interviews, the interviewees’ childhood experiences, marriage period, married life, spouses’ interference with crime, life changes after the incarceration and social work needs are discussed. As a result of the research, it has been revealed that women whose husbands are in prison are faced with many economic, psychological, social and prison-based problems. Women -who explain their support mechanisms, during their spouses’ incarceration, as their children, their families, families of their spouses, their friends, and social work support from the state- are determined to be needing more support in different areas.

Keywords: Prison, Male Criminality, Prisoners’ Wives, Prisoners’ Families, Social Work.

* Bu çalışma Őukran Kolay epni’nin 2016 yılında tamamladığı “Eşleri Cezaevinde Olan Kadınların Yaşam Durumlarının Sosyal Hizmet Bakış Açısı ile İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-5237-6291, sukrankl@gmail.com

*** Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-1397-6913, ozbesler@gmail.com

1. GİRİŞ

Loucks (2004) “cezaevi bir aile deneyimidir” demektedir. Suç oranlarının giderek arttığı günümüzde, suçluların çoğunlukla yaşamda tek başlarına olan kişiler olmadıkları düşünüldüğünde, bu söz önemli bir anlam kazanmaktadır. Bir kişi, işlemiş olduğu bir suç nedeniyle cezaevine girdiğinde, bu durumdan yalnızca kendisi etkilenmemektedir. Geride bıraktığı ve bu çalışmada daha çok ‘mahkûm yakınları’ olarak adlandırılan; aileleri, eşleri ve çocukları da durumdan birçok açıdan etkilenmektedirler. Öyle ki mahkûm yakınlarının durumu ve sorunları ile ilgili ciddi bir literatür bulunmakta bu literatürde mahkûm yakınları; ‘unutulmuş mağdurlar’ ya da ‘gizli kurbanlar’ olarak adlandırılmaktadırlar (Loucks, 2004; McEvoy ve arkadaşları, 1999).

Mahkûm yakınlarının unutulmuş/gizli kurbanlar olarak adlandırılmasının altında yatan birçok neden mevcuttur. Bu nedenlerden ilki; mahkûm yakınlarının sorunlarının sosyal politikalarla ilişkili mekanizmalar ve toplum tarafından çoğunlukla göz ardı edilmesi ve bu kişilerin seslerini duyurmakta zorlanmalarıdır. Hâlbuki suç oranlarının giderek artmakta olduğu günümüz dünyasında, gizli mağdurların pek çok sorunu bulunmaktadır.

Ekonomik sorunlar, mahkûm yakınlarının sorunlarının başında gelmektedir. Mahkûm yakınları ile ilgili yapılmış çalışmaların tamamına yakınında, yakınları cezaevinde olan kişilerin yaşadıkları ekonomik sorunların fazlalığına değinilmektedir. Özellikle aileye gelir sağlayan temel kişi konumunda olan aile üyesinin cezaevine girmesi, ekonomik zorluk yaşama sürecini ya başlatmakta ya da hali hazırda var olan bu durumu derinleştirmektedir. Buna ek olarak aile üyesinin cezaevine girmesinin kendi içerisinde getirmiş olduğu yeni yaşam düzeni ve buna bağlı oluşan maddi gereklilikler de mahkûm yakınlarının ekonomik sorunlarına temel oluşturabilmektedir. Ekonomik sorunların yol açtığı başka sorunlar ve riskler ise mahkûm yakınlarının yaşamlarının daha da fazla zorlaşmasına neden olabilmektedir.

Bilmekteyiz ki yaşanan ekonomik zorluklar bireylerin suç işleme riskini arttırmaktadır. Güleç ve arkadaşları (2011)’nın Trabzon Ceza ve İnfaz Kurumunda yetişkin erkek suçlularla gerçekleştirdikleri çalışmalarına, yaşları 18-64 yaş arası olan 116 hükümlü katılmıştır. Çalışmaya katılan hükümlülerin %44,8’i evlidir ve %51,7’si ise cezaevi öncesi yaşamlarında asgari ücretin altında gelire sahiptirler. Gökçearslan Çifci (2008)’nin kapkaç suçundan hüküm giymiş yetişkin erkek suçlularla gerçekleştirdiği çalışmasında ise yine bu kişilerin çoğunluğunun cezaevi öncesinde ekonomik sorunlar ve bununla bağlantılı başka sorunlarla mücadele ettikleri görülmüştür. Hali hazırda cezaevi öncesi yaşamlarında çoğu ekonomik açıdan zorluk yaşayan kişiler olan mahkûmların, bu sorunları cezaevine girmeden önce kendilerini ve ailelerini etkilemekteyken; kişinin cezaevine girmesi ile birlikte özellikle geride kalan eşler ve çocuklar için ekonomik sorunlar daha da derinleşebilmektedir. Ekonomik temelli sorunlar mahkûm ailelerinde kendilerini daha çok; beslenme ve barınma temelli sorunlar, çocuk yetiştirme sürecinde yaşanan ekonomik zorluklar, eğitim ve sağlığa erişimde yaşanabilen aksaklıklar, cezaevinde bulunan yakının getirmiş olduğu ek mali yüklerle baş etme, işsizlik ve sosyal yardımlar odağında kendisini göstermektedir.

Mahkûm yakınlarının karşılaştığı bir diğer önemli sorun ise damgalanma ve sosyal izolasyondur. Kişiler, cezaevinde olan yakınlarının işlemiş olduğu suç nedeniyle toplum tarafından dışlanıp, yalnızlaştırılabilmektedirler. Özellikle belirli suç gruplarında sosyal izolasyon riski daha yüksek olabilmektedir. Hennebel, Fowler ve Costall (2002) çalışmalarına katılan mahkûm ailelerinde damgalanma durumuna ve ifşa edilme korkusuna rastlamışlardır. Grimshaw ve King (2002) ise İngiltere’de gerçekleştirdikleri araştırmalarında; stres, damgalanma ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal izolasyonun, mahkûm yakınlarında görülen en ciddi duygusal sorunlar olduğunu ortaya koymuşlardır. Lowenstein (1984)’ın İsrail’de erkek mahkûmların eşleri ile gerçekleştirdiği çalışmasında ise; damgalanma ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal çevreden uzaklaşma durumunun, mahkûm eşlerinin yaşadıkları en büyük sorunlarından birisi olduğu ortaya çıkmıştır.

Yakınının cezaevine girmesi, buna bağlı gelişen ekonomik sorunlar ve sosyal sorunlarla yüzleşen mahkûm yakınlarının, tüm bunların etkisiyle çeşitli psikolojik sorunlar yaşayabildikleri de bilinmektedir. Yakınları cezaevine giren kişilerde depresyon, yüksek anksiyete gibi ruhsal sorunların yoğun görülebildiği bilinmektedir. Özellikle çocuklarda, anne ya da babanın cezaevine girmesinin, ayrılık ya da ebeveyn kaybı ile benzer bir ruhsal travma yarattığı bilinmektedir (Woodward, 2003). Buna ek olarak yakının tutuklanma sürecinin de mahkûm yakınları tarafından travmatik bir durum olarak tanımlandığı görülmüştür. Mc Dermott ve King (1992)’in çalışmasına katılmış mahkûm ailelerinin tamamı, tutuklanma sürecinin kendileri için travmatik bir deneyim olduğundan bahsetmişlerdir. Bu tutuklanma süreci özellikle; ilk kez

gerçekleşiyorsa, ailenin daha önce kolluk kuvvetleriyle bu tür bir iletişimi olmadıysa, tutuklama evde ya da bir baskın şeklinde gerçekleşiyorsa, kişiler üzerinde travmatik etki bırakma düzeyinin daha yüksek olacağı düşünülmektedir.

Mahkûm yakınlarının karşılaştıkları sorunlara, yaşamlarına yeni giren cezaevi olgusu ile birlikte, cezaevi odaklı sorunlar da eklenmektedir. Cezaevi odaklı sorunlar; cezaevindeki aile üyesi ile olan ilişkileri, iletişimi ve ekonomik, zamansal ve mekânsal boyutlarıyla cezaevi ziyaretlerini kapsamaktadır. Yakın olunan kişinin cezaevine girişi ile birlikte aile üyeleri için yeni bir yaşamsal düzene geçme zorunluluğu gelmektedir. Bu yeni düzende cezaevinde olan yakınla iletişim kurmak için yapılan ziyaretler önemli bir yer tutmaktadır. Bu ziyaretlerin yakınlarla getirmiş olduğu zaman ve para yükü kişiler için zorlayıcı olmaktadır. Cezaevine giren yakının savunulması için avukat tutulması süreci ve avukat ile olan iletişimi sağlamak da bu sürecin bir başka parçasını oluşturmaktadır.

Evlilik sürecinde çiftlerden birisinin cezaevine girmesi ise evlilik bağlamında sorun oluşturabilen bir durumdur (Önal Dölek, 2004; Lowenstein, 1986). Literatürde evlilik ve cezaevi sürecini ele alan çalışmalar daha çok; cezaevi süreci ile birlikte dönüşen eş ilişkilerini, evlilikteki rolleri, cinselliği, boşanmayı, cezaevindeki evlilik odaklı hakları, çocuk bakımını ve cezaevi sürecindeki aile ve evlilik danışmanlığı uygulamalarını ele almaktadır. Mahkûm eşlerinin, eşlerinin cezaevine girmesi sonrasında yaşadıkları sorunlar ve mevcut durumlarıyla baş edebilme kabiliyetlerinin, cezaevi sürecindeki evlilik ilişkilerinin durumuna etki ettiği vurgulanmaktadır (Kemp ve Cheron, 1982). Buna göre, cezaevi öncesi yaşamlarında eşleri ile olan evliliklerini olumlu olarak tanımlayan kadınların dahi, cezaevi sürecinde yaşadıkları zorluklarla baş edememeleri halinde evlilik bağlarının zayıflayacağı ortaya koyulmaktadır (Kemp ve Cheron, 1982). Schneller (1975)'in çalışmasına katılan mahkûm eşlerinden, mahkûmiyet öncesi eşleri ile olan ilişkilerinden olumlu olarak bahsedenlerin, olumsuz olarak bahsedenlere oranla eşlerinin cezaevine girmesinden daha negatif etkilendiği ortaya çıkmıştır. Kemp (1980) ise kadın partnerlerin, cezaevi öncesi evlilik ilişkilerini olumlu olarak ifade etmelerinin, cezaevi sürecinin üstesinden gelinebilmesi halinde, salıverilme aşamasında evliliğin yeniden bütünleşmesinde etkili olabileceğini vurgulamıştır.

Bu çalışma mahkûm yakınları arasından, eşleri cezaevinde olan kadınları ele almaktadır. Bunun birçok gerekçesi vardır. Bu gerekçelerden ilki, yetişkin erkek suçluluğunun suçluluk alanında baskın çoğunluğu oluşturması nedeniyle, eşleri cezaevinde olan kadınların sayıca büyük bir kitleye tekabül etmesidir. TÜİK verilerine göre Türkiye'de cezaevlerinde kalmakta olan toplam 144.098 mahkûmun 138.906'sı erkek suçlulardır ve bu erkeklerin de %56.6'sı evlidir (TÜİK, 2014). İkinci gerekçe ise eşleri cezaevinde olan kadınların, yukarıda söz edilen sorunları toplumsal cinsiyet bağlamının da eklenmesiyle daha fazla deneyimlediklerinin varsayılmasıdır. Kadınların toplum içerisinde erkeklere oranla dezavantajlı konumda bulunmaları ve eğitimden iş yaşamına kadar birçok alanda geri planda kalmaları, onların hali hazırda zor olan şartlarının, cezaevi durumunun da eklenmesiyle daha da fazla zorlaştığını düşündürmektedir. McDermott ve King (1992) gerçekleştirdikleri çalışmaları için seçtikleri çarpıcı başlıklarında (Prison Rule 102: Stand by Your Man) 'Hapishanenin İlk Kuralı: Eşinin Yanında Dur' demektedirler. Araştırmacılar, bu çalışmalarında eşleri cezaevinde olan kadınların yaşadıkları psiko-sosyal ve ekonomik sorunlara ilaveten, eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte, eşin arkasında durma sorumluluğunu da üstlenmek durumunda kaldıklarını vurgulamaktadırlar. Eşi cezaevinde olan kadın, durumunun getirdiği zorluklarla bir yandan yaşamsal mücadelesini sürdürürken, bir yandan da arka planda 'eşinin arkasında durma' sorumluluğu ile hareket etmektedir.

Bu çalışma, birçok zorlukla karşı karşıya kaldıkları düşünülen eşleri cezaevinde olan kadınların yaşam durumlarının ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorun ve ihtiyaçlarının sosyal hizmet bakış açısı ile tartışılması amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç üzerinden mahkûm yakınları ile ilgili literatüre katkı sağlama ve sosyal politikaların oluşmasına rehberlik edebilme amacı da mevcuttur.

Çalışma ile önerilmek istenilen temel şeylerden birisi, cezaevlerinde mahkûmla yapılan mesleki çalışmalara ek olarak her mahkûmun yakınlarının da tüm boyutlarıyla cezaevi süreci başladığı andan itibaren takip edilmesi ve geride kalan aile üyeleri ile ekonomik, psikolojik, toplumsal ve ailevi boyutları ile sosyal hizmet bağlamında çalışılmasıdır. Böylelikle geride kalanlarla ilgili olumsuzluk oluşturabilecek durumların önlenmesi ve mahkûm yakınlarının sorunlarının azaltılabilmesi söz konusu olabilecektir.

2. METODOLOJİ

Çalışma, nitel araştırma yaklaşımına dayanarak hazırlanmıştır. Çalışmada, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler aracılığıyla, eşleri cezaevinde olan kadınların yaşadıkları deneyime, bu deneyimi nasıl algıladıklarına, toplumsal yaşamda karşılaştıkları sorunlara, ihtiyaçlarına ve cezaevi sürecinin

yaşamlarına olan etkisine değinilmiştir. Çalışmanın deseni bu noktalardan hareketle nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) olarak şekillenmiştir.

Araştırmanın evrenini eşleri cezaevinde olan kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma evreni ise Ankara ve İstanbul illerinde yaşayan ve eşleri cezaevinde olan kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini İstanbul ve Ankara illerinde yaşayan ve eşi cezaevinde olan 17 kadın oluşturmaktadır. Katılımcılara ulaşılırken amaçlı örneklem seçimi yöntemlerinden kartopu yöntemi kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmeler, Ocak 2016 ve Mart 2016 tarihleri arasında, araştırmacının kendisi tarafından, belirlenen iki ilde gerçekleştirilmiştir.

İlk katılımcılara, mahkûmlar ile ilgili çalışmalar yürüten bir sivil toplum kuruluşu aracılığıyla ulaşılmıştır. Buna göre ilk etapta İstanbul'da yaşayan ve eşi cezaevinde olan üç katılımcı ile görüşülmüştür. Bu katılımcılar aracılığı ile eşleri cezaevinde olan başka kadınlara ulaşılmış ve toplamda dokuz kadın ile görüşülerek İstanbul'daki görüşmeler tamamlanmıştır. İlk katılımcılar ile diğer katılımcılar arasında; akrabalık, komşuluk, arkadaşlık gibi bağlar bulunmaktadır. Çalışmanın Ankara etabında ise, yine derneğin ulaşip ön kabulünü aldığı ilk katılımcılara ulaşılmış ve çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra yine bu katılımcıların yönlendirmesiyle, tanışık oldukları eşi cezaevinde olan başka kadınlara ulaşılmıştır. Bu şekilde Ankara'da da sekiz görüşme yapılmış ve araştırmacının belirli bir doygunluğa ulaştığını düşünmesi nedeniyle görüşmeler sonlandırılmıştır.

Araştırmaya katılan tüm katılımcılara görüşme öncesinde çalışmasının amacı, gerekçesi ve süreç hakkında sözel ve yazılı bilgi verilmiştir. Sonrasında ise sözlü ve yazılı olarak aydınlatılmış onamları alınmıştır. Araştırmanın veri analizi sürecinde betimsel analiz yapılarak çalışma raporlaştırılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Eşleri Cezaevinde Olan Kadınlar ve Eşlerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Dair Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcıların yaşları 23 ile 52 yaş aralığında değişmektedir. Görüşülen 17 kadından 9'u İstanbul'da, 8 kadın ise Ankara'da yaşamaktadır. 17 katılımcının çoğu ilköğretim mezunu ya da ilköğretimi tamamlamamış kişilerdir. Birkaç katılımcı lise mezunudur.

Katılımcıların tamamı halen cezaevinde olan eşleri ile resmi olarak evlidirler. İki katılımcı hariç tüm katılımcılar, cezaevinde olan eşleri ile ortak çocuk sahibidirler. Katılımcının toplam çocuk sayısı 44'tür. Katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı 1 ile 6 çocuk arasında değişmektedir. Katılımcıların çocuklarının yaşları 6 aylık ile 29 yaş arasında değişmektedir.

Çalışmaya katılan kadınların büyük çoğunluğunun çocukları ya henüz okul çağına gelmemiş ya da ilköğretime devam etmekte olan çocuklardır. Büyük çoğunluğun dışında kalan diğer büyük çocukların eğitim durumlarına bakıldığında ise birçoğunun ortaöğretimden sonra farklı gerekçelerle okula devam etmediği dikkati çekmiştir. Anneler çocuklarının okula devam etmeme nedenlerini; çocuğun kendi okula dönük ilgisizliği, maddi imkânsızlıklar, babanın cezaevine girmesi sonucu oluşan ekonomik ve duygusal durumlarının getirisi ve büyümelerinin annede yarattığı endişe ile özellikle de kız çocuğun belirli bir yaştan sonra okula gitmesinin "sakıncalı" olabileceği gerekçeleri ile açıklamışlardır.

"Kızım orta sonda. Oğlum okumuyor. Çalışıyor. Benim oğlum lise 1'e kadar parmakla gösterilen bir çocuktü, hep takdir getirirdi. Lise 1'de arkadaş ortamı çocuğümü çok bozdu ve gene çok efendi, çok akıllı, kötü bir alışkanlığı yok çok şükür, ama okuldan ayrıldı, derslerle ilgilenemedi. Bir de babasının durumu nedeniyle okula gitmek istemedi işte." (Elif Hanım, 44 yaş)

Katılımcıların büyük çoğunluğu büyüme sürecinde anne, baba ve kardeşleriyle birlikte çekirdek aile yapısında büyümüştür. Şu anda ise çoğu katılımcı çocuklarıyla birlikte kiraladıkları ya da kendilerine veya ailelerine ait olan evlerde yaşamaktadırlar. Eşinin cezaevine girmesi sonrası "korunma" gerekçesiyle eşinin ailesi ile kalan katılımcılar da vardır.

"Kayınvalidemle kalıyorum, ama kendi evimi de kapatmadım, evim duruyor. Kiradayım. Eşim cezaevine girmeden önce orada oturuyorduk. Eşim cezaevine girince hem ailesi hem de eşim ailesiyle kalmamı istedi, çünkü sabah çıkıyorum, akşam geliyorum işten hani tek başıma hem evde yalnız kalmamı istemediler hem de kayınvalidemde sürekli benim yanıma gidip gelemiyordu. Onun da evde kaç tane çocuğu var, kocası var, ilgilenmesi gereken bir ortam var. Hani akılları bende kalmamı diye onlarla kalıyorum. Ben istemesem zaten kalmazdım ama. Kimsenin gönlünü kırmamak, onların da aklı kalmamı diye onlarda kalıyorum." (Esra Hanım, 30 yaş)

Katılımcıların neredeyse üçte biri bir işte çalışmaktadır. Diğerleri ise çalışmamaktadır. Çalışmadığını belirten katılımcıların bir kısmı zaman zaman tam zamanlı olmamak kaydıyla çeşitli sigortasız işlerde

çalışabildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazıları çalışmaya eşleri cezaevine girdikten sonra, zorunluluktan dolayı başlamıştır.

"Eşime avukat tuttum. Nasıl desem görümcemin kocası tuttu. Ondan sonra onun da durumu iyi değildi. Ben dedim ki siz tutun avukatı, ben bir işe girer size öderim dedim. Daha önce hiç çalışmamıştım. İşte ben eşim cezaevine girdikten 3 ay sonra fabrikada işe girdim, sonra işte 6 ay mı ne olunca kredi veriyorlar ya kredi çektim, ona verdim. Şu anda da çalışıyorum aynı yerde." (Fatma Hanım, 32 yaş)

Katılımcıların yarısından fazlası devletten çeşitli sosyal yardımlar aldığını söylemiştir. Çocuk parası, yiyecek yardımı, yakacak yardımı ve aylık maaş bağlanması şeklinde ifade ettikleri yardımlar katılımcıların devletten aldığı yardımlardandır. Katılımcıların aldıkları yardımların tamamının nedeni eşleri cezaevine girdikten sonraki süreçte yaşadıkları ekonomik sorunlardır.

Katılımcıların eşlerinin yaş ortalamaları 37'dir ve tamamına yakını ilköğretim mezunudur. Katılımcıların çoğu eşlerinin cezaevine girmeden önce birçok iş değiştirdiğini beyan etmiştir. Katılımcıların yarısından fazlasının eşi, cezaevine girmeden önce düzenli bir işte çalışmamaktadır. Katılımcılar, eşlerinin düzenli bir işte çalışmama nedenlerini; bir işte tutunmakta zorlanma, kendi istekleriyle işten ayrılma ya da işten çıkarılma durumuyla açıklamaktadırlar.

Katılımcıların eşlerinin cezaevinde bulunma nedenlerine bakıldığında sırasıyla; uyuşturucu ile ilgili suçlar, adam yaralama, cinsel istismar, hırsızlık, adam öldürmeye yardım ve yataklık, cinayet, kaçakçılık, trafik kazası ve gasp suçları karşımıza çıkmaktadır. Eşlerinin cezaevinde bulunma süreleri görüşme yapıldığı anda 3 ay ile 8 yıl arasında değişiklik göstermektedir. Katılımcıların eşlerinin aldıkları toplam cezalar ise 13 ay ile 25 yıl arasında değişmektedir. Katılımcıların yarıya yakınının eşleri normalde yaşamakta oldukları şehirlerden farklı şehirlerdeki cezaevlerinde kalmaktadırlar. Katılımcıların üçte birine yakınının aile üyelerinden bazıları daha önce suça karışmış ve cezaevine girmiştir.

3.2. Evlilik

Görüşmelerde dikkat çeken bir unsur katılımcıların evlenme yaşı olmuştur. Katılımcıların tamamına yakını ilk evliliklerini 18 yaş ve altındaki yaşlarda yapmışlardır. 18 yaşının üstünde evlenen katılımcıların ise evlenme yaşları 19-20 yaşdır. Dolayısıyla erken evlenme örüntüsü görüşmelerde ortaya çıkan bir bulgu olmuştur.

Katılımcıların eşleri ile tanışma öyküleri ise daha çok akrabalık, aynı mahalleden olma, arkadaş ortamında tanışma ve görücü vasıtasıyla tanışma şeklindedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu eşleri ile kendi istekleriyle, anlaşarak evlenmişlerdir. Katılımcıların yarıya yakını eşleri ile kaçarak evlenmişlerdir. Eşi, nişanlılık döneminde kız kardeşine cinsel istismar uyguladığı gerekçesiyle cezaevinde bulunan bir katılımcı eşi ile kaçarak evlenme durumunu şöyle açıklamıştır:

"Biz nişanlıyken eşime yönelik suçlamalar oldu. Sonra eşim askere gitti. Eşim askerdeyken bu arada telefonda görüşüyorduk, ailem de biliyordu. Hani birkaç kere filan telefonumu aldılar. Görüşmemi engellemeye çalıştılar, sonra hani baktılar olacak gibi değil telefonumu geri verdiler. Sonra işte biz kaçtık eşim askerden dönünce. Kaçtıktan 3 gün sonra resmi nikâhımız yapıldı. O ara ev düzenlendi sonra mahkeme başladı. 3-4 ayda bir mahkeme oldu. Mahkeme sürekli erteliyordu. Kardeşimin muayene raporu bekliyordu. Bu böyle 3 yıl sürdü. 3 yılın sonunda 15 yıl 10 ay olarak cezası kesildi. Son celsede zaten tutuklandı. Bunun 10 yılını yatacak. O süreçte ben ailemle hiç görüşmedim sadece duruşmalarda karşı karşıya geliyorduk." (Esra Hanım, 30 yaş)

Katılımcıların çoğu evlilikleri hakkında "iyi, normal" gibi ifadeler kullanmışlardır. Ancak devamında eşleri ve evlilikleri ile ilgili anlatıları çoğunlukla olumsuzlukların yoğunlukta olduğu anlatımlar olmuştur. Katılımcıların tamamına yakınının evliliklerinde; eş sorumsuzluğu, şiddet, eşin alkol madde kullanımı, aldatılma ve eşin ailesi kaynaklı sorunlar gibi sorunları vardır. Görüşmelerde evlilikle ilişkili olarak ortaya çıkan bir bulgu da, katılımcıların tamamına yakınının eşlerinin arkadaş çevresinden rahatsız olduğu ve görüşmesini istemediğidir. Katılımcıların birçoğu arkadaş çevresi nedeniyle eşleri ile sık sık tartışma yaşadıklarını vurgulamışlardır.

"Abuk sabuk arkadaşları var etrafından, hep esrarlılar var, zibidiler var. Evde ne kavgalar çıktı bunun yüzünden. Gezmeyeceğim, tozmayacağım, yapmayacağım diyordu ama." (Zehra Hanım, 33 yaş)

"Düşüncesizliği. Sadece o anki zevkiyle olan bir şey. Kendi düşüncesizliği. Arkadaşları da etkili tabii. İyi olanı da var kötü olanı da var. Her tür pislik var. Tartışıyorduk sürekli, görüşmemesi için her şeyi yapıyordum, ama bir şekilde alıp götürüyorlardı kandırıyorlardı onu." (Didem Hanım, 33 yaş)

3.3. Katılımcıların Eşlerinin Suça Karışma ve Tutuklanma Süreci: "Üzüntüden Delirmek"

Katılımcılar, eşlerinin karıştığı suç olayını ilk öğrendiklerindeki tepkilerini; şoka uğrama, ağlama, "şimdi ne yapacağım" diye düşünme ve çok üzülme şeklinde ifade etmişlerdir.

“Çok üzüldüm, şok oldum. Delirdim evin içinde. Kendimi duvardan duvara attım. Üzüntüden delirdim. Ben eşimi çok seviyorum. Bildiğin gibi değil. Bir de biz günün 5 dakikası bile ayrılmayan bir çiftiz. 3,5 senedir gece beraber gündüz beraber. Tutuklanmadan sonraki ilk bir buçuk ayımı anlatayım mı sana? İlk bir buçuk ayım sinir krizleri ile geçti. İlaçlarla geçti evin içerisinde. İlk bir buçuk ay ekmek almaya dahi çıkmadım. Depresyon gibiydi. Arkadaşlarım sigaramı getirdiler, kahvemı getirdiler, çayımı getirdiler, şekerimi getirdiler. Tam bir buçuk ay boyunca sokağa çıkmadım.” (Deniz Hanım, 31 yaş)

“İlk duyduğumda şok karşıladım, ağlamaya başladım, nasıl yaparsın dedim. Ben bu kadar çocukla ne yapacağım şimdi dedim, ama ağlamaktan kızmaya fırsat kalmadı. O da çok ağladı.” (Arzu Hanım, 34 yaş)

Katılımcıların eşlerinin cezaevine girme süreci; suçta karışma, haklarında bununla ilgili dava açılması ve bu dava uzun süre devam ettikten sonra tutuklanmaları şeklinde devam etmiştir. Bu süreçte çoğu katılımcının eşi tutuksuz yargılanmıştır. Bir katılımcının eşi hariç, diğer katılımcı eşlerinin hiçbirisi kaçma girişiminde bulunmamışlardır. Katılımcıların birçoğunun eşlerinin hemen tutuklanmaması; uzun mahkeme sürecini yaşamalarına ve eşlerinin davası devam ederken sürdürdüğü yaşama tanıklık etmelerine neden olmuştur. Katılımcılardan birisi bu süreci ‘cehennemi yaşamak’ olarak tanımlamıştır.

“Çok kötüydü. Her an bekliyorsunuz. Her an. Gelecekler ve götürecekler diyorsunuz. Çocuğunuzun düşeceği durumu hesaplamaya çalışıyorsunuz. Acaba o anda ne olacak diye düşünüyorsunuz. Çok cehennemi yaşıyorsunuz o anda.” (Elif Hanım, 44 yaş)

Katılımcılarla ilgili dikkati çeken en önemli durumlardan birisi de birçoğunun eşlerinin hakkındaki davayı geç öğrenmesidir. Birçok eş, kendisine yönelik açılan davayı eşinden saklamıştır. Katılımcılardan bazılarının bu durumla ilgili anlatıları şöyledir:

“Eve yatıyordum, kar yağıyordu jandarmalar geldi eşimi sordu ben de dedim ki kahvede dedim. Sonra ben onu aradım neredesin dedim jandarmalar aldı gidiyoruz dedi kahveden. Öyle haberim oldu benim. Bu olayı bana söylememişti, haberim yoktu. Jandarmalardan sonra öğrendim ben. Söylemedi yani bana gerçeği.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

“Ya ben şok oldum, olayı bilmiyordum ki. Çok ilginçtir ondan önce bir tartışma oldu akrabalarla para yüzünden. İnşaatta bir dönem çok güzel çalıştı, ama akrabaları bunun parasını vermedi. İşte o da biraz bunalttı. Onun boşluğuna düştü, sonra bir kavga oldu aralarında. Biz onun bir şeyi zannettik. Biz sonuçlanana kadar hiç bilmiyorduk olayı. Biz o kavganın şeyi zannediyoorduk, şok olduk zaten. Sonra başka şehirde olduğunu, başka şeyler yaptığını öğrendik. Çorap söküğü gibi geldi.” (Müjde Hanım, 45 yaş)

Katılımcıların tamamına yakını eşlerinin tutuklanma anının kendileri için çok üzücü olduğunu ifade etmişlerdir. Tutuklanma durumu katılımcıların çoğunda çaresizlik, karamsarlık ve endişeye yol açmıştır.

“Çöktüm ya depresyona girdim, kendimi toparlayamadım. Bu çocuklarla ben ne yapar ederim diye düşündüm. Emin olun arkadaşlarım olmasaydı ben kesinlikle şu an tımarhaneyi boylamıştım.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

3.4. Katılımcıların Çocuklarının Babalarının Cezaevine Girmesine Yönelik Tepkileri: “Ben Çocuk Değilim”

Katılımcılardan bazılarının çocukları çok küçük yaşta ve babalarının durumunu idrak edemeyecek durumdadır. Yaşları babalarının yokluğunu anlamaya yetecek düzeyde olan katılımcı çocuklarının, babalarının yokluğuna verdiği tepkiler; özlem ve kızgınlık noktalarında birleşmektedir. Katılımcıların yarıya yakını çocuklarına, babalarının durumunu tam olarak anlatmadıklarını, gizlediklerini ifade etmişlerdir. Kadınlar babalarının yokluğunu çocuklarına; yurt dışına çalışmaya gitti, cezaevine çalışmaya gitti gibi söylemlerle açıklamaktadırlar.

“Rusya’ya çalışmaya gitti diye biliyorlar. Bir şüpheleri var gibi geliyor bana. Bazen diyorlar babam cezaevinde mi diye. Bizi kandırıyorsun diyorlar. Ben diyorum yok kızım istersen baban aradığında sorarsın diyorum. Soruyorlar, ediyorlar babalarına, haa Rusya’daymış diyorlar. Gözleri ile de görmedikleri için şu anda Rusya’da olduğuna inanıyorlar. Çok özliyorlar babalarını, resmine filan bakıyorlar.” (Didem Hanım, 33 yaş)

Bazı katılımcılar babalarının durumu hakkındaki gerçeği zamanla çocuklarına açıkladıklarını ifade etmişlerdir.

“İlk başta, ilk görüşe gittiğimizde söylemedik. Baban burada çalışıyor diyordum. Oğlum bir gün dedi ki ben çocuk değilim, ben biliyorum dedi. Babam burada çalışsa bizi niye karşılaştırmazınlar, biz niye burada o orada olsun dedi. O zaman dedi, ben babamın yanına gideceğim dedi. Cezaevinde olanlar böyle oluyor, ben görüyorum televizyondan dedi. Ben de olanları en yumuşak biçimde anlatmaya çalıştım.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

Katılımcıların bazılarının çocukları, babalarının cezaevine girmesi sonrası yaşadıkları üzüntü nedeniyle okulda sorunlar yaşamışlardır.

“Çok üzüldü. Oğlum merak etme baban çıkacak dedim, ama çocuk çok üzülüyor, çok kafaya takıyor. Hiç bana söylemiyor, ama üzüldüğünün ben farkındayım. Bazen çok düşünüyor, çok şey ediyor, babasına çok düşkün. Özlediğini ben fark ediyorum. Babası girdiğinde ilkokula yeni başlamıştı, çok etkilendi, dersi çok şey yapmıyordu. Ben hep konuştum, bak oğlum hadi sen okursun babanı kurtarırısın dedim. Baban okumuş olsaydı amir memur olurdu taksici olmazdı belki farklı olurdu. O yüzden baban da senin okumanı istiyor diye öyle şeyler söyledim.” (Asiye Hanım, 33 yaş)

Annelerden bazıları çocuklarının cezaevine girdiği için babalarına çok kızgın olduğunu ifade etmişlerdir.

“Kız çok şey yaptı. Hala büyük nefreti var. Gelse bile, arada geliyor cezaevine, ama konuşmuyor. Oğlum da aynı benim karakterimi taşıyor, her şeye pozitif bakıyor.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

“Benim kız biliyor, ama oğlanlara öyle diyor. Kız 2,5 senedir babasının görüşüne gitmiyor. Kız zaten hep çileli büyüdü, hep biliyordu babasının suçunu. Görmek istemiyor. Çok haklı. Ben cezaevini, babamı görmek istemiyorum diyor. Ben de hiç zorlamıyorum, bahsettiğim zaman hemen ağlıyor.” (Filiz Hanım, 34 yaş)

Çocuklardan babalarına kızgınlık duyanların, babalarına yönelik tepkilerini; ziyarete gitmeme ya da gitse dahi babalarıyla minimum iletişim kurma şeklinde gösterdikleri anlaşılmaktadır.

3.5. Katılımcıların Ekonomik Sorunları: “Canın Bir Şey İstiyor, Alamıyorsun”

Katılımcıların neredeyse tamamının, görüşmelerde vurguladığı en temel sorun ekonomik sorunlarıdır. Katılımcıların ve eşlerinin; eğitim durumu, iş yaşamı ve gelir durumu ile ilgili bulgulara bakıldığında, görüşülenlerin pek çoğunun temelde düşük gelir seviyesindeki ailelere mensup oldukları görülmektedir. Ancak katılımcıların çoğu, eşleri cezaevine girmeden önceki ekonomik durumlarını; normal, kendi kendine yetebildikleri, ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olarak tanımlamışlardır. Katılımcıların eşleri yanlarındaiken mevcut olan ekonomik durumlarından olumsuz bahsetmedikleri, ancak eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte ekonomik durumları hakkındaki anlatılarının son derece negatifleştiği görülmüştür. Birçok katılımcı, eşlerinin cezaevine girmesi sonrası ekonomik durumlarının çok kötüleştiğini vurgulamıştır. Bu durum, eve finansal kaynak sağlayan temel kişinin erkek eş olduğu ailelerde daha çok göze çarpmaktadır. Kadının da hali hazırda çalıştığı ailelerde, kadınların cezaevi süreci sonrası ekonomik yakınmaları daha çok çocuklarının masrafları ya da cezaevindeki eşin masrafları kaynaklıdır.

“Haftalık, aylık 400 milyon 500 milyon gönderiyoruz. İçerde diyor, ben bir şey yemiyorum, kendim alıyorum ediyorum. Bizi mahvetti. 7 aydan beri bizim 2-3 bin tl paramız gitti cezaevine. Para çok yiyor içerde. Bir de giysi istiyor hep çocuktan. Geçen oğlum kendi özel gitti giysi götürdü babasına. Polar istedi üşüyoruz burada diyor. Evde eskileri de şey yapmadı, hep yeni aldı oğlum. Burada herkesinki yeni dedi. İzne geldi yine 400 tl verdik. Bir haftada 800 milyonumuz gitti.” (Nejla Hanım, 52 yaş)

“E şimdi bir de ben para yatırıyorum oraya. Her ay 400- 500 tl para yatırıyorum. Harçlık olarak sigarasıdır şeyidir. E şimdi benim maaş 1200. Kızımın her gün 20 lira okul harçlığı var, olmuyor. Eşofman istiyor, diyelim pantolon, iç çamaşırı falan hepsini götürüyorum.” (Fatma Hanım, 32 yaş)

Cezaevindeki eşe para göndermek, katılımcıların çoğunun imkânı olmadığı için yapamadığı bir şeydir. Para gönderebilen katılımcılar ise bunun kendilerine büyük bir ekonomik yük olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların yarıya yakını eşinin kendi durumunu bildiği için, zaten kendisinden böyle bir maddi talebi olmadığını dile getirmiştir. Katılımcıların bu noktada eşlerini ‘düşünceli’ buldukları anlaşılmıştır.

Katılımcılar, eşlerinin cezaevine girmesi sonrası ekonomik durumlarından bahsederken, en fazla yoksun olma durumu üzerinde durmuşlardır. ‘İsteddiği bir şeyi alamamaktan yoksun olmak’ bu noktadaki en önemli vurgudur.

“Günü geliyor ben 1 tl ne ki millet için hiçbir şey. Ben bazen ekme alacak 1 tl’yi bile bulamıyorum bazen. O yüzden çok zor geliyor. Çocuklar bazen anne kalemin bitti diyor, ama benim alamadığım günler çok. Beslenmelerine hiçbir şey koyamadığım günler çok. Onlar yesin diye benim yemediğim günler çok.” (Sevda Hanım, 26 yaş)

3.6. Katılımcıların Mağduriyet Algısı: “Ben Kadınlıktan Çıktım”

Katılımcıların birçoğu eşlerinin cezaevine girmesi sonrası eşlerine kıyasla en mağdur olarak kendilerini görmektedirler. Bunun en temel nedenini de yaşadıkları ekonomik zorluklar ve ailenin başı olma sorumluluğunun kendilerine kalmış olması olarak ifade etmektedirler. Birkaç katılımcı kendilerine kıyasla eşlerinin daha mağdur olduğunu söylemiştir. Bu katılımcıların buna gerekçe olarak ifade ettikleri şeyler ise; cezaevinde kapalı olmak ve istediğini yapamamaktır. Kendi mağduriyetini ekonomik gerekçelerle temellendiren katılımcıların bu noktadaki ortak söylemleri ise; devletin cezaevinde eşlerine bakıyor olduğu, ancak kendilerinin dışarıda aynı güvenli ortama sahip olmadan, sorunlarla boğuştuğudur.

"Ben burada yalnızım her şey ben, geçim sıkıntısı ben, çocukla ilgilenen ben. Yani ben burada kaç şeyle uğraşıyorum, benim eşim sadece yattığı yerde oluyor. Yemeği var, her şeyi var orada. Devlet her şeyiyle bakıyor ona." (Asiye Hanım, 33 yaş)

"Hayatımda çok şey değişti. Ben kadınlıktan çıktım, erkek sıfatına girdim. Çocukların bütün sorumluluğu benim üstüme bindi. Evin bütün sorumluluğu benim üstüme, yani bugünün yarınını düşünerek yaşıyorum. Acaba yarın ekmek bulabilir miyim misal. Çocuklarıma yarın bir şey olur mu, okula gidip geliyorlar. Kötü bir şey gelirse başlarına, ben ne yaparım. Hep bu korkularla yaşıyorum. Psikolojik olarak da çöküştüm. Çok iyi görünmeye çalışıyorum, ama yok yani. Fena bir durumdayım. Ekonomik olarak da çok iyiydik önceden, yok demiyorduk hiçbir şeye. Bu olaydan sonra çöküş yaşadım, bunun da etkisi var. Eşime bakınca da o cezaevinde, devlet ekmeğini veriyor, sıcak içerisi, faturalar yok. En kötü şey her şeyin sorumluluğunun

bende olması. Artık gelsin, yüküm hafiflesin istiyorum." (Didem Hanım, 33 yaş)

Katılımcılardan Didem Hanımın yukarıdaki söyleminden; şu anda kendisinin yapmak durumunda kaldığı birçok şeyi esasında eşinin görevi olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Katılımcıların birçoğunda da benzer bir düşünceye rastlanmıştır. Birçok katılımcı; ev geçindirmeyi, aileye bakmayı erkeğe ait bir sorumluluk olarak düşünmektedir. Dolayısıyla eşlerinin cezaevine girmesi sonrası başlarına gelen ev geçendirme sorumluluğu onlar için yeni ve zorlayıcı bir durumdur.

"Ben daha mağdurum. Çalışmıyorsunuz, eve ne ekmek getiren var, ne su getiren var. Bu çocukların meyvesi var, sütü var, suyu var. Bir kadının görevi nedir? İslami açıdan ve Türk kültürüne göre; evini temizler, çocuklarına bakar, kocasını pak yapar. Erkeğin görevi nedir? Sevgi, saygı, terbiye ve evinin rızkını getirmek. Bakıyorsunuz, kocanız sizin rızkınızı getirmiyor, sizi hiç sayıp cezaevine giriyor. Üç çocukla kalıyorsunuz dimdizlak ortada. Çalışmak zorundasınız, didinmek zorundasınız." (Zehra Hanım, 33 yaş)

3.7. Katılımcıların Psikolojik Durumları: "Psikolojim Çok Bozuk"

Katılımcıların sık sık referans verdikleri önemli bir sorunları da psikolojik temelli sorunlar olmuştur. Katılımcıların tamamına yakınının eşlerinin cezaevine girmesi sonrası ilk dönemlerde kendi tabirleriyle bir çöküntü, üzüntü, dağılma, bitme, yıkılma, tepetaklak olma, çaresizlik durumu yaşadıkları anlaşılmıştır. Eşin cezaevine girmesi sonrası gelişen bu dönemde katılımcılarda; ağlama krizleri, aşırı sinirlilik, depresif ruh haline bürünme, uyku sorunları, çevredekilere zarar verme gibi durumlar görüldüğü öğrenilmiştir.

"Ben günlerce gecelerce artık ağlaya ağlaya gözlerim şişiyordu, sinir krizleri geçiriyordum. Ondan sonra ara ara bu duruyor, sonra dönem dönem gene başlıyordu. Bir ara sakinleştirici kullanmaya başladım doktor tavsiyesiyle, ama normal doktor verdi, yani psikiyatrist değil. Çok sıkıntılı, psikolojik açıdan çok sıkıntılı bir dönemdi. Hem o haksızlığa uğramanın verdiği bir üzüntü, duygu, ayrı bir ne yapacağını bilememek, elin ayağın bağlı, o çaresizlik. Çaresiz hissediyorsun kendini, hiçbir şey yapamıyorum. O daha çok sinirlendiriyordu beni. Sinirlendikçe daha kötü oluyordum bu sefer." (Esra Hanım, 30 yaş)

Katılımcılardan kendilerini eşinin cezaevine girdiği ilk döneme oranla zamanla daha iyi hissettiğini vurgulayanların birçoğunun, bunu anne olmaları ile açıkladıkları fark edilmiştir. Anne olmak, çocuklarının sorumluluğunu üstlenmek, katılımcıların birçoğu için yaşamda güçlü durmalarını gerektiren bir nedendir.

"Ben valla çocuklarım için hep dik durmaya çalışıyorum. Ne olursa olsun onlara belli etmemeye çalışıyorum. Bazen hasret özlem içimde öyle büyüyor ki böyle dayanamıyorum. Bazen ölsem gitsem diyorum, ama sonra çocuklarımı gözümün önüne getiriyorum. Her şey onlar için diyorum, sus sabret dayan diyorum. O çocuklarıma bakınca zaten dünya duruyor, onlar benim için her şey. Ben annemin yaptığını asla yapmayacağım; onları annesiz de babasız da bırakmayacağım dedim, hep bunun için çabaladım. Böyle böyle olunca mecbur toparladım." (Sevda Hanım, 26 yaş)

"Benim psikolojim baya etkilendi. Ben baya içime kapandım. Dışarı çıkmak istemiyordum. Kimseyi görmek istemiyordum ben. Böyle bir 5-6 sene sürdü bu. Ben daha yeni yeni düzeldim. E şimdi kendine gelmek zorundasın, mecbursun, çocuklar var." (Fatma Hanım, 32 yaş)

"Her şeye rağmen hayat devam ediyor, yükü olunca insan ağırlaşıyor. Sanki dünyan yıkılıyor, ama evlat söz konusu olunca hayat duruyor. Allah'ın bir sınavıdır bu da. İnşallah orada aklı başına gelir." (Müjde Hanım, 45 yaş)

3.8. Katılımcıların Kadın Olarak Yaşadıkları Zorluklar: "Eşi Cezaevinde Olan Kadın Her Şeyi Yapabilir"

Katılımcılar eşlerinin cezaevine girmesi sonrası değişen yaşamlarında, kadın olarak çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını söylemişlerdir. Bu zorlukları genel olarak; eşi cezaevinde olan kadına önyargılı ve kötü bakılması, haklarında dedikodu yapılabilmesi, eşlerinin kendilerine şüphe ile yaklaşması, yaşamlarına sürekli dikkat etmek zorunda kalmaları, kendilerini korumak adına çeşitli stratejiler geliştirmek zorunda kalmaları, yalnızlık, istemedikleri ilişki tekliflerine maruz kalabilmeleri ve "her şeyi yapma potansiyeli olan dul kadın" gözüyle görülme olarak tanımlamışlardır. Katılımcılardan çok azı, eşinin

cezaevine girmesi sonrası bu konuda hiçbir zorlukla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların bir kadın olarak deneyimlediği en ciddi zorluk kendilerine önyargılı ve kötü gözle bakılmasıdır.

"Bir kere eşi cezaevinde olan kadına dul kadın gözüyle bakıyorlar. Bazı ortamlarda özellikle ve bu kadınları çok zorluyor. Eşi cezaevinde olan kadın her şeyi yapabilir, bazı kötü yerlere gidebilir gibi. Kötü yollara sapabilir gibi çeşitli düşünceler oluyor bazı insanların aklında. O nedenle sürekli kendinizi korumanız gerekiyor." (Esra Hanım, 30 yaş)

"Etraf çok pis bakıyor bir kere. Gerçekten. Ben inanın evimin önü park, ama ben daha bir gün parka inip tek başıma oturmuş değilim. 15 ay oldu bir kere inip oturmadım. Dikkat ediyorum yaşantıma. Çocuklarımla bile olsa gitmiyorum bir yere. Etrafta o kadar pis bakan gözler var ki... Hani bunun eşi cezaevinde, işte hani şey yapar mı cevap verir mi diye düşünüyorlar." (Meltem Hanım, 28 yaş)

Birkaç katılımcı etrafta eşinin cezaevinde olduğunu bilen bazı kişilerden, istemedikleri ilişki teklifleri aldıklarını söylemişlerdir:

"İş yerindeki arkadaşım işte çok güzelsin, çok tatlısın, seni seviyorum dedi. Öyle giriş yaptı. Ben güldüm güldüm, biraz psikopata bağladım, sinirlerim bozuldu. Dedim ki ben bu lafını duymadım, sen de bana söylemedin. Benim eşimin cezaevinde olduğunu biliyorsun. Git dedim, sigaramı iç gel, öyle konuşalım seninle dedim. Öylelikle gönderdim onu, sonra geldi çok özür dilerim dedi." (Zehra Hanım, 33 yaş)

Birkaç katılımcı ise cezaevindeki eşlerinin kendilerine karşı şüphe beslediğini ve kıskançlık yaptığını söylemişlerdir. Katılımcılar eşlerinin bunu, cezaevinde onları terk edeceklerinden korktukları için yaptıklarını söylemektedirler.

"Beni bırakıp gider diye korkuyor bak hala. Bu yaştayız ben onu bıraksam çoktan bırakırdım, 4 tane çocuğum var benim. Hala terk edilme korkusu var içinde. Ben onu başkalarından duyuyorum hep. Ben de hala kıskançlığı devam ediyor bu ne olacak diyorum. Cezaevinden sürekli telefon ediyor bana. Açıkta telefon serbest ya. Mutlaka her gün arıyor. Önceden her akşam arıyordu, şimdi sabah da arıyor. Kontrol ediyor beni. Hissediyorum." (Nejla Hanım, 52 yaş)

"Eşim çok kıskanıyor beni, ödü kopuyor. Sürekli karamsar. Her mektubunda yazıyor. Çekip gitmemden korkuyor. Burada neler var, adamlar giriyor, arkasından boşanma kâğıdı geliyor diyor. Sen nasıl bir kadınsın onca şeye rağmen bana sahip çıkıyorsun diyor. Dışarı çıkmamı bile kıskanıyor." (Sevda Hanım, 26 yaş)

3.9. Katılımcıların Kendilerini Koruma Stratejileri: "Kapıdaki Ayakkabılar"

Görüşülen kadınların birçoğu eşleri cezaevine girdikten sonra yaşadıkları zorluklar nedeniyle, kendisini dedikodulardan ya da kötü niyetli insanlardan korumak adına çeşitli stratejiler geliştirdiklerini söylemiştir. Kadınlar; eşlerinin ya da çevrelerinin kendileri hakkında kötü düşüncelere kapılmaması ve etraftan korktukları için bu tür yöntemler geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu amaçla geliştirdiği pek çok strateji bulunmaktadır. Bu geliştirilen stratejilerin birisi eşleri cezaevinde olduğu için normalden daha farklı, daha özenli davranma yoluna gitme stratejisidir. Çoğu kadın normal yaşamlarından feragat ettikleri noktalar bulunduğunu, çünkü aksi halde çevrelerinin ya da toplumun kendilerine kötü gözle bakabileceğini dile getirmişlerdir. Görüşülenlerden Deniz Hanım bu stratejiyi kişisel görüntüsüne yansıtarak uygulamaktadır:

"Mesela bak şimdi benim kıyafetime. Nasılım? Normalde çok bakımlı birisiyim ben, ama bunlar bana kulp takmasın diye her yere çok pas pal gidiyorum. Bilerek. Sonra arkamdan derler aa bak eşi içeride bu süs peşinde diye. Giysilerime daha çok dikkat ediyorum o nedenle. Aslında eşin cezaevine girince herkesin bakış açısı değişiyor. Biraz da genç güzelsen zaten yandın." (Deniz Hanım, 31 yaş)

Katılımcılar arasında eşinin ailesi ile birlikte yaşayan Esra Hanım bu farklı davranma stratejisini özenli davranmanın yanı sıra eşinin ailesinin yanına taşınma yoluyla da uygulamaktadır:

"Eşimin ailesi çeşitli korkularla beni yanlarına istedi. Hani ben yalnız oturmuş olsam, biri kapıya dayansa gece her şey olabilir. Bu sefer falanca evine birini aldı deseler ben ne yaparım. Bunun gibi şeyler var. Eşi cezaevinde olan insana kötü bakan insanlar var, ama onları yenmek de biraz kendi elimizde. Bir şeylerle savaşmak, mücadele etmek gerekiyor." (Esra Hanım, 30 yaş)

Özenli ve farklı davranma yoluna gitme stratejisinin ardından katılımcıların oluşturduğu diğer kendini koruma stratejisi ise; eşin yokluğunun çevreden gizlenmesi yöntemidir. Birçok katılımcı eşinin cezaevinde olduğunu çevresi ile paylaşmama nedeninin en önemli sebeplerinden birisinin yalnız olduğunun bilinme korkusu olduğunu ifade etmiştir.

"Ben söylememe taraftarıyım ne yalan söyleyeyim. Başıma bir şey gelirse diyorum, evde yalnız olduğumu bilirlerse diyorum, korkuyorum açıkçası söylemiyorum hiç kimseye. Çocuklar da söylemiyorlar. Arkadaşlarına dahi söylemiyorlar. Babam Antalya'da çalışıyor, gelecek diyor oğlum. Kızım da öyle." (Sevda Hanım, 26 yaş)

"Ben burada yalnız yaşayan bir insanım. Çocuğum var, sırtımda bir erkeğim yok beni koruyan. Bilirsiniz yalnız bir insan zordur. Allah korusun biri kafaya taksa, bir şey yapsa. Mesela gelirken belki kapıda görmüşsündür,

erkek ayakkabısı var benim kapımda. Her zaman öyle ayakkabı koyuyorum. Yani evde insan çok var sansınlar diye. Yani yalnız kalıyorsun. Allah için rahatsız eden olmadı. Yılladır bu mahalledeyim, kayınvalidemden beri herkes tanıyor kendi namusu gibi kolluyorlar, ama benim de kimseyle ilişkim yok kimseyle muhabatım yok." (Asiye Hanım, 33 yaş)

3.10. Ziyaret ve Haberleşme: "Elimde Para Kalırsa"

Katılımcıların tamamı eşlerini cezaevinde ziyaret etmektedirler, ancak ziyaret etme sıklıkları ve ziyaret düzeni katılımcıdan katılımcıya değişmektedir. Bazı katılımcıların eşleri farklı şehirlerdeki cezaevlerindedirler. Bu katılımcılar, eşi kendisi ile aynı şehirdeki cezaevinde olan katılımcılara oranla eşlerini daha seyrek ziyaret etmektedirler.

"Sincan'daydı 4 yıldır. Şu an Samsun'da iki aydır. Ben bakanlığa dilekçe verdim. Benim durumum yok gidemiyorum eşimin yanına, çocuğumu götüremiyorum dedim. Belediyeye başvurudum, yol parası istedim sağ olsunlar verdiler. Öylece çocuğumu aldım gittim." (Asiye Hanım, 33 yaş)

Eşi başka şehirdeki bir cezaevinde kalmakta olan Arzu Hanım, kendi ziyaret düzenini şöyle anlatmaktadır:

"Uzakta, şimdi açık görüşe gidiyorum sadece. Bir de Pazar günleri telefonda konuşuyoruz. Ben 2 haftada bir açığa ziyarete gidiyorum. Çocukların okulu olduğundan her zaman gelemiyorlar. Arada izin alınca ya da devamsızlık olunca geliyorlar." (Arzu Hanım, 34 yaş)

Görüşülenlerin büyük çoğunluğunun temel ziyaret örüntüsü eşlerini yalnızca genellikle ayda bir olan açık görüşlerde ziyaret etmektir. Bunun en önemli nedeni olarak ise ekonomik nedenleri göstermişlerdir.

"Açık görüşlerde ayda bir kere ziyaret ediyorum. Bir sefer gidebiliyorum, çünkü maddi imkânım anca o kadarı." (Elif Hanım, 44 yaş)

"Ben şimdi her hafta kapalı görüş var. Ayda bir kere açık görüş var. Ben şimdi kapalıya gidemiyorum. Ayda bir kere açık görüşe gidiyorum. İş yerinden zar zor izin alıyorum onda da. En son işte kızım, ben kayınvalidem gittik. E şimdi maddi durumdan dolayı gidemem." (Fatma Hanım, 32 yaş)

Ziyaretler sık yapılamasa da her katılımcı eşleri ile düzenli bir biçimde telefonda görüşmekte ve çoğunluğu da buna ek olarak mektuplaşmaktadır. Mektup, özellikle çocuklar ve babaları arasında özel bir iletişim yöntemidir. Katılımcılardan bazıları eşlerinin cezaevinde çeşitli el işleri yapıp çocuklarına ve kendisine verdiğini, bunun özellikle çocuklarını çok sevindirdiğini söylemiştir.

"Babaları mektup gönderir, boncukla bir şeyler yapar, telefonda güzel konuşur. Bazen kuruyemiş, boncuk falan aps ile gönderir. O tür şeyler yapar, çocuklar sevinir." (Filiz Hanım, 34 yaş)

Katılımcıların tamamına yakını cezaevine eşlerinin yanına gittiklerinde sohbetlerinin genellikle olumlu geçtiğini ifade etmişlerdir. Sohbet konularını; dışarıdaki eşin yaşamını nasıl sürdürdüğü, çocukların nasıl olduğu, cezaevindeki eşin neler yaptığı odaklı olduğunu belirtmişlerdir.

"Nasılsınız, iyi misiniz, çocuklar nasıl, torunlar napıyor diye soruyor. Biz de onu soruyoruz. Sıkıntısı var mı, günü geçiyor mu diye." (Gülşen Hanım, 50 yaş)

"Genelde ben oranın, içerisinde nasıl olduğunu soruyorum. Merak ediyorum. Rahat olduğunu söylüyor. Rahat derken hani çalışıyoruz. Oturup düşünmüyorlar. Çalışıyoruz diyor, geziyoruz diyor. Oturup düşünmeye fırsat kalmıyor diyor. Rahat olduğunu söylüyor yani. Çocuklarını çok özlediğinden bahsediyor. Ne yaptığını soruyor. Nasıl geçiniyorsun annelerden yardım alıyor musun diyor." (Didem Hanım, 33 yaş)

Katılımcıların önemli bir kısmı kendi yaşamlarında sorunları olsa dahi bunu eşlerine üzmemek için yansıtmadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, ziyarette eşlerine cezaevinde geçirdikleri günlere dair sorular sorduklarını söylemişlerdir. Katılımcıların eşlerinin çoğunluğu, kadınlara cezaevindeki yaşamlarına dair olumsuz şeyler anlatmaktadırlar. Alışmamak, cezaevinde kalan diğer kişilerden yakınmak, cezaevindeki hijyen sorunlarından bahsetmek katılımcıların eşlerinin temel cezaevi anlatılarından.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, eşlerinin cezaevine girdikten sonra belirli noktalarda, çoğunlukla da iyi anlamda değiştiğini düşünmektedir. Kadınlar, eşlerinin ziyaretlerde, telefon görüşmelerinde ya da mektuplarında eskiye oranla çok daha olumlu şeyler söylediklerini ve gelecekte daha iyi olacaklarını, eski hatalarını tekrarlamayacaklarını düşünmektedirler. Ancak çoğunluğu böyle düşünmesine karşın bir grup katılımcı ise yine de eşlerinin daha iyi olacağından emin olamadıklarını, eskiye döner, aynı şeyleri yaşam korkusu yaşadıklarını ve eşi çıkıp gerçekten değiştiğini göstermeden de bir şey diyemeyeceklerini vurgulamışlardır.

"Bir kere nasıl diyeyim o amcasının oğlu fikri kafadan tamamen gitti. O arkadaş ortamı bitmiştir diyordum kafamdan, ama şu anda daha da çok eminim. Kesinlikle. Bir buradan çıkayım ne aile ne arkadaş hiç kimse olmayacak hayatımda diyor. Burası benim için bir sınavmış diyor eşim. Zaten şu uyuşturucu olaylarından sonra namaza

başlamıştı. Cezaevine girmeden bir senedir kılıyordu ve oraya girince de hala bırakmadı kılıyor namazını. Kesinlikle diyor benim için her şey değişti. Kesinlikle eski mahalleme adımımı atmam, hiçbir arkadaşımın görüşmem. Benim için sadece çocuklarım ve sen olursun diyor, çünkü orada durup düşünüyor bana yaptıklarını nasıl yaptığını. Beni kaybetme korkusu var, şu anda bile var. Ben cezaevindeyim Sevda acaba gider mi, biri aklını çeler mi ne olur ne olmaz. Bir sürü fikirler var. Bunları yüzüme karşı söylüyor ve mektubunda da dile getiriyor. Ama yine de diyorum, çıkacak mı, çıkınca nasıl olacak? İnşallah böyle şeyler bir daha yaşanmaz." (Sevda Hanım, 26 yaş)

3.11. Katılımcıların Cezaevi ile İlgili Deneyimledikleri Zorluklar: "Bir Kuyuyu Eşip, Kuyunun İçinden Karanlığa Girmek Gibi"

Katılımcıların tamamının cezaevi ile ilgili olumsuz düşünceleri mevcuttur ve cezaevi özelinde yaşadıkları zorluklar olduğunu vurgulamışlardır. Bahsettikleri bu zorluklar; ulaşım, ulaşımın neden olduğu ekonomik zorlanma, iş yeri ve okuldan izin almada zorlanma, ziyaret sürecinin fazla zaman alması, cezaevinde uygulanan güvenlik önlemlerinden kaynaklanan zorlanma, cezaevi sistemini anlayamamaya dönük sorunlar, ziyaret süresinin kısalığı ve ziyaret ortamında eşleri ile yalnız kalamamalarıdır.

Cezaevine ulaşım, hem vakit hem ekonomik nedenlerle katılımcıların tamamının zorluk olarak adlandırdığı bir durum olmuştur. Cezaevine ulaşım ile ilgili bahsedilen en temel zorluk 'birkaç vasita değiştirmek' zorluğudur. Çoğu katılımcı cezaevlerine toplu ulaşım kullanarak gitmektedirler ve birçoğu cezaevine ulaşabilmek için en az üç vasita değiştirmek zorunda olduğunu söylemiştir.

"Bazen ekmek param olmuyor ki otobüs parası bulayım. Kızılay'a in, oradan aktarma yap, oradan yine aktar bir sürü para. Çok zor." (Gül Hanım, 27 yaş)

Katılımcıların bazılarının ulaşım harici cezaevi ile ilgili bir başka sorunu da ziyaretin kısıtlı olmasına bağlı olarak gelişen, ziyaret sürecinde eşleri ile yalnız kalamamalarıdır.

"Görüştüğümün bu kadar kısıtlı olması... 45 dakika! Bir hafta bekliyorum 45 dakika eşimin sesini duyabilmek için. Tek başına da gitmiyorsun, e annesi, babası, abisi, 10 ar dakikadan..." (Esra Hanım, 30 yaş)

"Zaten ailesi de olduğu için, aynı yerdeyiz, hiç dışarı gitmiyorlar ki. Yalnız bırakalım yok. Beraber giriyorduk, beraber çıkıyorduk. Ne yapıyorsun, ne ediyorsun, oturup çay falan içiyoruz çocuklarla ilgili konuşuyoruz. O şekil. Elini bile tutamıyorsun." (Meltem Hanım, 28 yaş)

3.12. Eşin Cezaevine Girmesine Neden Olan Suç Türünün Çevre ile Paylaşılması: "Bir Adam Öldürse Benim Zoruma Gitmez"

Katılımcıların üçte biri eşlerinin hangi suç nedeniyle cezaevinde olduğunu çok yakın çevreleri hariç geri kalan çevrelerinden gizlemektedirler. Eşinin hangi tür suçu işlediğini çevrelerinden saklayan katılımcıların eşlerinin cezaevine girmesine neden olan suç türleri; cinsel istismar, hırsızlık ve uyuşturucu ile ilgili suçlardır. Bu gizlemenin nedeni olarak temelde utanmalarını ve toplum tarafından kabul görmeyen bir suç türü olduğunu düşünmelerini göstermektedirler. Geri kalan katılımcılar ise çevrelerinde eşinin cezaevinde olduğunu bilen insanların genellikle hangi suçtan ötürü cezaevinde olduğunu da bildiklerini, ancak kendilerinin zorda kalmadıkça eşlerinin suç türleri hakkında konuşmadıklarını vurgulamışlardır. Eşi hırsızlık suçundan cezaevinde olan Filiz Hanım, eşinin suçunu çocukları ile dahi paylaşmadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

"Hani bir eşim konusu açılacak diye korkuyorum. Hani ister istemez. Bir adam öldürse benim zoruma gitmez. O suçluydu, bu suçluydu adamı vurdu derim, ama bu işte huy olunca çok zor. Yani ben utanıyorum. Çok kişiye de diyorum ki adam öldürmüş. Ben demiyorum bu işi yaptı. Çocuklarıma da ben dedim adam vurmaktan girdi, kahvede kavgaya karıştı. Yüz kızartıcı. Bir milletin yanında, bir akrabanın yanında oturup diyemiyorsun hiçbir şey. Yani dilin hiç uzun değil. Utandırıcı bir şey yani. Çocuklarımla bilmesini istemiyorum. Hani diyorum bakkala gidince elinizi bir şeye uzatmayın. Ben diyorum babanız kahvede tartıştı, adamı bıçakladı. Çocuklara öyle diyorum." (Filiz Hanım, 34 yaş)

"Suçu çok ağır bir suç. İnsanlar kabul edemiyorlar, hani benim eşimin içerde bulunduğu suç kapsamını diyorum. Özellikle o suçtan olanları dışlıyorlar. Ben çok nadirdir konuşuyorum, ama onlar da ailesi zaten biliyorlar. Ama köyde genelde hani kimse gelip benim karşıma çıkıp da senin kocan bundan mı girdi ne oldu hani böyle bir konuşmayla ben hiç karşı karşıya kalmadım, çünkü asla paylaşmıyorum." (Esra Hanım, 30 yaş)

3.13. Destek Mekanizmaları: "Devletten Başka Kapımı Çalan Olmadı"

Görüşülen kişilere eşleri cezaevine girdikten sonra gelişen süreçte kendilerine en çok kimlerin destek olduğu sorulmuştur. Kadınlar bu süreçte kendilerine en çok destek olan kişiler/mekanizmalar olarak; kendi çocuklarını, kendi aile üyelerini, arkadaşlarını, devleti ve eşlerinin ailelerini göstermişlerdir. Bu kişiler arasında katılımcıların en fazla yardımını dile getirdiği grup kendi aile üyeleridir.

"Bir tek kendi annemden destek gördüm, başka kimse kapımı çalıp da şöyle misin demedi." (Gül Hanım, 27 yaş)

Katılımcıların çok azı eşlerinin aile üyelerinin kendilerine destek olduğunu söylemiştir. Öyle ki birçok katılımcı eşlerinin ailesinin kendilerine daha fazla destek olması gerektiğini, ama olmadığını söylemiştir. Birçok katılımcının eşleri cezaevine girmesi sonrasında, eşlerinin ailelerinden beklediği desteği alamadığı ve bu nedenle eşlerinin ailelerine karşı 'sitemkar' oldukları anlaşılmıştır.

"Kaynanam kayınbabam bana yardım etmeliydi. Onlardan bekliyordum kira olsun... En azından oğullarına bakabilirlerdi, avukat tutabilirlerdi. Bir güne bir gün telefon dahi açmadılar. Torunları ciğerleri yani. Beni sevmeyebilirsin, ama aç bunlarla konuş sonuçta senin canındır." (Müjde Hanım, 45 yaş)

"Beni eşim cezaevine girdiğinden beri bir kere arayıp sormadılar, aylardır tek başınayım, bilmediğim bir yerdeyim. Kendimi geçtim çocuklarımı da aramıyorlar. Onlar sizin torunlarınız, canınız hâlbuki." (Sevda Hanım, 26 yaş)

Katılımcılardan birçoğu süreç içerisinde manevi olarak da çok yalnız hissettiklerini, konuşabilecekleri kimselerinin olmadığını ifade etmişlerdir.

"Tabii ki de yeterli değil. Ben nasıl diyeyim kendimi çok yalnız hissettim. Kimseyle paylaşamadım, o nedenle size dedim ya hayatımda ilk defa biriyle paylaşıyorum bunları, iyi geliyor diye. Elbette kardeşlerim falan var, ama bunları nasıl anlatacağın? Mesela kız kardeşlerimle çok yakınım, ama bu tür konuşmaları onlarla yapmam. Bu süreçte gerçekten konuşabileceğim birisi olsa daha iyi olurdu. Mesela benim ailem kendi etti kendi buldu hesabı yaptı, sen niye üzülüyorsun dediler. Ben çocuklarımın ağladığını gördükçe, benim canım çok yanıyordu." (Elif Hanım, 44 yaş)

Katılımcıların önemli bir kısmı devletin kendilerine sunduğu desteklerden oldukça memnundur, ancak görüşmenin ilerleyen aşamalarında devletin sunabileceği hizmetlere önerilerde bulunmuş ve aksak bazı yönlerini dile getirmişlerdir.

"Valla ben maddi olarak kimseden destek görmedim demin dediğim gibi. Allah bin kere razı olsun devletimizden. Ben ne gördüysem devletimizden gördüm, onlar bana sahip çıktı. Bana el açtılar. Onlar olmasa belki durumum daha kötü olurdu, daha farklı olurdu bunda yalan yok, bu gerçek bir şey." (Asiye Hanım, 33 yaş)

"Valla bir devlet yardım etti doğruyu söylemek gerekirse. Sadece devletten yardım aldık. Tabii başka da olabilirdi, ama devlet yine sağ olsun. Valla eşim dostum akrabam ve onun akrabalarından bin kat iyiydi devlet. Bin kat iyiydi." (Müjde Hanım, 45 yaş)

Katılımcıların destek mekanizmaları ile ilgili anlatılarında göze çarpan önemli bir detay şudur ki hiçbir katılımcı aldığı maddi ya da manevi desteği kendi durumunun üstesinden gelebilmek adına yeterli görmemektedir. Yakınları ya da devlet onları bu süreçte daha fazla desteklemelidir. Katılımcılara bu noktada devlet tarafından sağlanabilecek ne tür hizmetlere ihtiyaç duydukları sorulmuştur. Katılımcılar kendilerine maddi yardım yapılması ya da var olan maddi yardımın devam ettirilmesi veya artırılması, çocuklarının okul masraflarına ve günlük ihtiyaçlarına yönelik yardım yapılması, kira yardımı, yiyecek ve yakacak yardımı, iş bulmanın kolaylaştırılması, eşya yardımı, psikolojik destek ve cezaevindeki eş ile görüşmenin kolaylaştırılması ile ilgili düzenlemeleri ihtiyaç duydukları hizmetler olarak tanımlamışlardır.

"Birisini cezaevine girdiğinde eşi yalnız kalıyor. Diyelim ki kimsesi yok illa ki iş bulacak. Tabii ki hayat devam ediyor. Geçinmek için mücadele etmesi lazım. Kirasına yardım edilmesi lazım, faturalarına yardım edilmesi lazım. En azından iş bulana kadar, ayaklarının üzerinde durana kadar. Bu tür hizmetlerin olması lazım. Mesela bizim ülkemizde eşinin ailesi ile çok sorun yaşayan insan var. İlk başta olmasa bile sonradan sorun yaşıyorlar. Mesela eşimin ailesinin beni bu şekilde bırakması beni köşeye sıkıştırdı. Ben kötü yola da girebilirim. Benim 1100 tl kiram var, faturalarım var. Ben vasıfsız bir elemanım, bir iş bulduğumda tezgâhtarlık yapabilirim, çağrı merkezinde çalışabilirim. Alacağım maaş 1200 tl. Benim kirama zor yeter. E benim yemem içmem ne olacak. Özel ihtiyaçları da geçtim. Sadece kira, faturalar, yeme içme 2000 tl. Ondan sonra ne oluyor. Ondan istiyorsun, bundan istiyorsun. Olmayınca başka yollara giriyorsun. Eşinden ayrılmak zorunda kalıyorsun. Bu tarz şeyler yaşıyor ve ben bunları çok gördüm çevremde. Ben bunları yaşamak istemiyorum." (Deniz Hanım, 31 yaş)

Çocuklarının ihtiyaçlarının karşılanması noktasındaki istekleri hemen hemen her katılımcının dile getirdiği bir durum olmuştur:

"Ben en fazla çocuklar için zorluk geçirdim. Mesela okulları, okula gitmeleri, onların masrafları... Bu konularda destek olabilir." (Ayşe Hanım, 44 yaş)

3.14. Boşanma: "Bu Saatten Sonra Ancak Evimde Köşe Yastığı Olur"

Boşanma, katılımcıların gelecek planları hakkında konuşulurken zaman zaman sözünü ettikleri bir mesele olmuştur. Eşi, cinayet suçundan cezaevinde bulunan ve eşyle boşanmayı ciddi anlamda düşünmekte olan bir katılımcı çocukları nedeniyle bunu yapamayacağını söylemiştir:

“Çıkarsa, kocamla bir araya gelmek istemiyorum. Çıksa aynı şeyleri yine yaşarım diye korkuyorum. Boşanma düşüncem vardı. Eşim de biliyordu, hemen de hazır o, ama çocuklar istemiyorlar. Görüşme, bir araya gelme anne, ama imzayı da atma, seni herkes boş bilmesin diyorlar bana.” (Ayşe Hanım, 44 yaş)

Bazı katılımcılar eşlerinin kendilerine yaşattığı bunca zorluktan sonra, cezaevinden çıkıp ailesine bakması gerektiğini söylemektedirler.

“Eşim göz göre göre bir delilik yaptı, aptallık yaptı. Hata üzerine hata yapıyorsun, ben o hataları kapatmanın peşinde koşuyorum Hatayı o yaptığı halde gemiyi ilk terk eden fareler olur ya, o fare olmak istemiyorum. Boşanmak için evlenmiyorum. Eşşek gibi çalışıp bana bakacak.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

Eşi ile boşanmayı düşünen, ama yapamayan diğer katılımcıların da en temelinde ‘evde bir erkeğin var görünmesini’ önemsedikleri ve bunu topluma karşı bir koruma olarak gördükleri anlaşılmıştır.

“Size bir de açık konuşayım mı? Eşimin çıkması çıkmaması artık beni hiç ilgilendirmiyor. Evimde sadece köşe yastığı olarak kalır, çünkü çok sinirliyim yaptığı hataya. Ben ona artık köşe yastığı olarak bakarım, yani başka bir sıfatla bakmam. Çıkmış, çıkmamış hiç umurumda değil. Ben tek başıma bunu yaptırırsam daha da iyisini yaparım, yeter ki işim olsun. İsterse 5 sene kalsın o orada.” (Zehra Hanım, 33 yaş)

TARTIŞMA

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında büyük çoğunluğunun ilkökul mezunu ya da hiç okula gitmemiş kişilerden oluştuğu görülmektedir. Dünya genelinde mahkûm eşleri ile yapılmış farklı çalışmalara bakıldığında da çoğu çalışmada bu çalışmadakine benzer sonuçlar ortaya çıktığı görülmektedir. Lowenstein (1984, 1986)’ın İsrail’de yaptığı iki çalışmasına katılan ve eşleri cezaevinde olan kadınların eğitim düzeyleri lise mezunu ve aşağısı şeklinde değişmektedir. Lowenstein (1986)’ın çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin yalnızca %28’i lise eğitimini tamamlamışlardır. Western ve McLanahan (2000)’ün çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin de eğitim düzeyleri oldukça düşük bulunmuştur. Arditti ve arkadaşları (2003)’ün çalışmasında ise mahkûm eşlerinin büyük çoğunluğunun yalnızca temel eğitimi tamamladığı anlaşılmıştır. Dünya’da ve Türkiye’de kız çocuklarının eğitim konusunda erkeklere oranla dezavantajlı konumda oldukları bilinmektedir. TÜİK (2015)’in açıkladığı toplumsal cinsiyet istatistikleri de bunu doğrulamaktadır. Bu istatistiklere göre günümüzde kız ve erkek çocuklar arasında okullaşma oranında ya da yükseköğrenim görme oranında bir farklılık gözlenirse de okuryazar oranlarında kadınlar erkeklere oranla geridedirler. Görüşülen kadınların eğitim durumlarının; çalışma yaşamlarından evliliklerine kadar birçok sürece etki ettiği düşünülmektedir.

Katılımcıların çoğunun iş yaşamı yoktur. Var olanların ise işleri çoğunlukla fabrika işçiliği ve gündelik ev temizliği işidir. Şu anda çalışmakta olduğunu söyleyen katılımcıların yarısı çalışmaya eşleri cezaevine girdikten sonra başlamıştır. Bu durum mahkûm ailelerinde yaygın görülen bir örüntüdür. Eşin cezaevine girmesi ile birlikte kadın eş aileyi geçindiren kişi rolünü üstlenmekte ve aileyi geçindirebilmek adına çalışmaya başlamaktadırlar. Yapılan birçok çalışmada benzer duruma rastlanmıştır. Joseph Rowntree Vakfının İngiltere’de gerçekleştirdiği araştırmasına katılan eşler bu şekilde davranmak durumunda kaldıklarını vurgulamışlardır (Smith ve arkadaşları, 2007). Arditti (2003)’nin çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin üçte ikisi eşleri cezaevine girdikten sonra çalışmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye’de ise Önal Dölek (2004)’ün çalışmasına katılan hükümlü aile üyelerinden çalışmakta olanların %56.4’ü çalışmaya yakınları cezaevine girdikten sonra başladığını söylemiştir. Katılımcıların eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte gelişen süreçte, ailelerini ayakta tutabilmek adına çalışmaya başlamaları, onların yaşam mücadeleleri adına olumlu bir durum olarak görülmektedir. Diğer bir yandan çocukları küçük olan ya da daha önce iş yaşamı hiç olmamış kadınların çalışma yaşamına geçmesi zor olacağından ötürü; sosyal yardımlara ihtiyaç duyma durumu da örneklem içerisinde yaygındır. Bu kadınları iş yaşamına geçiş sürecinde destekleyecek sosyal yardımların devamına ve uzun vadede istihdamlarının sağlanması için yapılacak mesleki çalışmalara ihtiyaç vardır.

Katılımcıların birçoğu, oldukça erken yaşlarda evlilik yapmışlardır. Katılımcıların çoğunun evlilik yaşı 18 yaş ve altıdır. Erken yaşta yapılan evlilikler çeşitli olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Bu olumsuzluklar; anne çocuk sağlığı bağlamındaki olumsuzluklar ya da kadının toplumsal yaşamda dışlanma, şiddet, baskıya maruz kalması veya evlilik içerisinde evlilik odaklı çeşitli sorunlar yaşanması olarak açıklanabilmektedirler (Yüksek-Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012). Erken yaşta yapılan evlilik, evlilik içerisinde ciddi denebilecek sorunlar ve nihayetinde erkek eşin cezaevine girmesinin çoğu katılımcıyı oldukça olumsuz etkilediği görülmüştür. Kız çocuklarının eğitim yaşamlarına devam etmeleri desteklenmeli ve evlilik yaşının yasal sınırların üzerine mutlaka çekilmesi sağlanmalıdır. Eğitimi belirli bir noktaya kadar tamamlamış, sağlıklı kararlar alabilen ve meslek sahibi kadınların eşlerinin cezaevine girmesi durumundan

daha az hasar alacağına inanılmaktadır. Eşin cezaevine girmesi durumu manevi olarak yıpratıcı olsa da, bu çalışmada da ortaya çıkan şey şu olmuştur ki katılımcıların ekonomik temelli ihtiyaçları o kadar baskındır ki başlarındaki durumun diğer yönlerini sorgulamaları mümkün olmayıp hayatta kalmaya çalışmaya –haklı olarak- odaklanmaktadır. Kız çocuklarının ayaklarının üzerinde durabilecek şekilde yetiştirilmesi, ailelerinin başına olumsuz bir yaşam durumu geldiğinde ayakta kalabilmeleri adına oldukça önemsenmektedir.

Katılımcıların kimlerle birlikte yaşadıkları incelendiğinde çoğunluğunun kendi çocukları ile birlikte kiralık evlerde oturdukları görülmüştür. Kirada olanların birçoğu kiralarını ödemekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Schneller (1975)'in, Lowenstein (1986)'ın ve Davis (1992)'in çalışmasına katılan mahkûm eşlerinin birçoğu da kirada oturmakta ve kiralarını ödemekte zorlandıklarını ifade etmektedirler. Kirada oturma, kirayı ödemekte zorlanma ve evden çıkarılma riski, mahkûm aileleri için ortak bir durum olarak göze çarpmaktadır. Katılımcılardan, eşlerinin ailelerinin evlerinde oturanların da evleri, eşlerinin aileleri tarafından erkek çocuklarına sağlanan evlerdir. Ancak eşin cezaevine girmesi ile birlikte bazı kadınlar eşlerinin aileleri ile anlaşmazlığa düşmüş ve aile ilişkileri bozulmuştur. Sonucunda kadınlardan bazılarının bu evlerden çıkma riski bulunmaktadır. Bu durum, hali hazırda ekonomik açıdan oldukça zor durumda olan katılımcılar için son derece olumsuzdur. Eşleri cezaevinde olan kadınların, eşlerinin yokluğu sürecinde, yakınları tarafından desteklenmeye ihtiyaçları duydukları göze çarpmıştır. Eşin ailesi, bu yakınların başında gelmektedir. Eşin ailesi ile bozulan ilişkilerin, katılımcılara olumsuz etki ettiği görülmektedir. Cezaevi sürecinde bozulan aile ilişkilerinin düzeltilmesi için mesleki çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Katılımcılardan dörtte biri kadarı, eşleri cezaevine girdikten sonra ailelerinin yanına taşınmak durumunda kaldıklarını belirtmiştir. Bu durum da Türkiye'ye de mevcut olan kolektif toplumsal yapı ile ilişkilendirilmektedir. Eşin cezaevine girmesi sonrası yalnız kalan kişinin özellikle kadın olması, hem ekonomik açıdan hem de toplumsal cinsiyet bağlamında kadının aileler tarafından korunma altına alınması durumunu doğurabilmektedir. Önal Dölek'in çalışmasına katılan mahkûm ailelerinin %35,3'ü yakınları cezaevine girdikten sonra aile üyelerinin yanlarına taşınmışlardır (2004). Araştırmacı da bu durumu Türkiye'ye özgü toplumsal yapı ile ilişkilendirmektedir. Kadınların eşlerinin cezaevine girmesi sonrası bağımsız şekilde hayatta kalabilecekleri ve düzenlerini sağlıklı biçimde sürdürecekleri düzenlemeler yapılması önemli görülmektedir. Eşin cezaevine girmesi sonrası geride kalan eşin aileye sığınması, ilk etapta olumlu olsa da bu durumun süreç olarak uzaması halinde farklı bir takım sorunları beraberinde getirebileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların çoğunluğunun, ekonomik olarak asgari düzeyde kendine yetebilen aile profiline sahip oldukları anlaşılmıştır. Eşleri cezaevine giren kadınlar, ekonomik olarak eskiye oranla çok daha fazla zor duruma düşmektedir. Önal Dölek (2004)'in çalışmasına katılan hükümlü ailelerinde de tamamıyla benzer bir durum görülmektedir. Buna göre bu ailelerin ekonomik gelirleri önceden de oldukça düşüktür, ancak hükümlülükle birlikte maddi sıkıntılar daha da fazla derinleşmiştir. Western ve McLanahan (2000) da cezaevi süreci ile birlikte mahkûm ailelerinin ekonomik olarak daha zor duruma düştüklerini söylemektedirler. Eş mahkûmiyeti, aileyi ekonomik açıdan çok zor duruma sokan bir süreç olması nedeniyle mahkûm yakınları üzerinde mağduriyet yaratmaktadır. Ekonomik sorunlar ise aileleri birçok farklı risk ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Erkeğin cezaevine girmesinin eşini olduğu kadar, çocuklarını da yoksullaştırdığı bilinmektedir (Defina ve Hannon, 2010). Bu çalışmaya katılan kadınların çocuklarından bazıları babalarının cezaevine girmesi sonrasında yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle okullarını bırakmak durumunda kalmışlardır. Mahkûm çocuklarında okulu bırakma yaygın görülen bir durumdur. Önal Dölek (2004)'in çalışmasına katılan mahkûm çocuklarının %16,6'sı da hükümlülük durumu sonrası okulu bırakmışlardır. Okulu bırakmanın çocuklarda, kendi içerisinde birçok sorunu ve riski beraberinde getirdiği bilinmektedir. Bu durum ebeveyni cezaevinde olan çocuklarda sık görülmesi nedeniyle, bu çocukların okullarda takibinin iyi yapılması gerektiği düşünülmektedir. Okulu bırakma durumu olan çocukların, okullarına devam etmeleri için gerekli müdahalelerin aileler ile işbirliği içerisinde öğretmenler ve sosyal hizmet uzmanlarının da içerisinde yer aldığı uzmanlar tarafından ortak yürütülecek çalışmalarla sağlanması gerektiğine inanılmaktadır. Okullarda çalışacak sosyal hizmet uzmanlarının varlığının bu noktada önemli olacağına inanılmaktadır.

Katılımcılar, eşlerinin cezaevine girmesi sürecinde ilk dönemlerde psikolojik açıdan oldukça fazla zorluk yaşadıklarını, ancak zamanla anne de olmaları sebebiyle çocukları için kendilerini toparladıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların yaşadıkları psikolojik zorluklar; uyku sorunları, ağlama krizleri, depresif ruh hali, sinirlilik ve çevreye zarar verme gibi durumlardır. Lowenstein (1984)'in çalışmasına katılan

mahkûm eşleri de eşlerinin cezaevine girmesi sonrası; uyku sorunları, üzüntü, yalnızlık ve stres yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Yakınları cezaevine giren kişilerin süreçle birlikte takibini yapmak ve bu durumdan doğan sorunlarına yönelik gerekli psikolojik destekleri sağlamak ve güçlendirmek gerekmektedir. Böylelikle eşleri cezaevine giren kadınların cezaevinin dışında sürdürmesi gereken yaşamının daha olumlu olması sağlanabilecektir.

Katılımcıların birçoğu, eşleri ile kıyaslandığında kendilerinin cezaevi sürecinde daha fazla mağdur olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bunun en temel nedeni olarak ise; ekonomik yükün ve ailenin sorumluluğunun kendi üzerlerine kalmasını göstermişlerdir. Bu sorumluluğun kadınlar tarafından ağır bir yük olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Arditti (2003)'nin çalışmasındaki katılımcılar da eşleri cezaevine girdikten sonra her konu ile tek başlarına ilgilenmek zorunda kalmalarının ve desteksiz oluşlarının kendilerinde bir yük oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Birçok kadın eşinin cezaevinde, kendinin dışarıdaki yaşam mücadelesine kıyasla, rahat ve 'garanti bir yaşam sürdürdüğüne inanmaktadır. Eşleri cezaevine giren kadınlara yönelik sosyal ve ekonomik destek mekanizmalarının belirlenip yaşamlarına dâhil edilmesi gerekmektedir.

Katılımcıların tamamının cezaevi ile ilgili düşünceleri olumsuzdur. Cezaevleri genellikle; üzüntü, özlem ve acı ile özdeşleşmiş yerler olarak düşünülmektedir. Arditti (2003)'nin çalışmasına katılmış olan mahkûm eşleri de cezaevi ile ilgili olumsuz görüşlere sahiptirler. Bu çalışmanın katılımcıları cezaevlerini üzüntü ve sorunlarla beraber tanımlamaktadırlar. Comfort (2002) da San Quentin hapisanesine eşlerini ziyarete gelen kadınlarla yaptığı çalışmasında kadınların cezaevi algılarının olumsuz olduğuna ve bu algıyı değiştirmek adına cezaevlerini, kendi evleri ile özdeşleştirebilmek adına çeşitli stratejiler oluşturduklarına değinmektedir. Nesmith ve Ruhland (2008)'in çalışmasına katılmış ve babaları cezaevinde olan çocukların ise cezaevi ile ilgili algıları olumsuzdur ve daha çok korkuya dayanmaktadır. Çocuklar için cezaevinin korku ile özdeşleştirilmesi bu çalışmadaki kadınların birçoğunun kendi çocukları ile ilgili de dile getirdiği bir durum olmuştur. Özellikle kapalı görüşe, bazı görüşmeciler korktukları ve üzüldükleri için çocuklarını götürmediklerini söylemişlerdir. Cezaevlerinin Arditti (2003)'nin de söylediği gibi aile dostu yerler olarak revize edilmesinin kadınlarda ve çocuklarda oluşmuş bu olumsuz bakış açısını bir miktar da olsa azaltacağına inanılmaktadır. Suçluluğun kaçınılmaz olarak var olan bir olgu olarak görüldüğü günümüz toplumunda, en azından cezaevlerinde yapılacak olan iyileştirmeler, mahkûm yakınlarının mevcut sorunlarının azalması açısından önemli olacaktır. Örneğin, ebeveynleri cezaevinde olan çocuklar için cezaevlerinde yaşlarına uygun bekleme ve oyun salonlarının olması; çocukların yaşadıkları üzücü durumu travmatize olmadan atlatmalarına yardımcı olacaktır.

Bazı araştırmacılar, mahkûm çocuklarının sağlıklı gelişimi için cezaevindeki anne ya da babaları ile düzenli iletişim kurmalarının şart olduğunu vurgulamaktadırlar (Dixey ve Woodall, 2012). Cezaevlerindeki mahkûmlarla çocuklarının iletişiminin sürmesi için profesyonel bir takım uygulamalara da ihtiyaç olduğuna inanılmaktadır. Cezaevlerindeki adli sosyal hizmet uzmanların; çocukları ile iletişimi olmayan ya da az olan mahkûmları belirleyip, bu kişilerin çocukları ile iletişim kuramama nedenlerini araştırıp, bu nedenleri aşma yönünde çalışmalarda bulunması önerilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının, çocuğu olan mahkûmların çocukları ile daha fazla zaman geçirebilmeleri için savunuculuk çalışmaları yapmaları gerektiğine inanılmaktadır.

Katılımcıların destek konusundaki en büyük hayal kırıklıkları eşlerinin ailesine yöneliktir. Birçok kadın eşlerinin ailelerinin kendilerine süreçte daha fazla destek olmasını gerektiğini düşünmektedir. Haines (1990) erkek tarafının mahkûm eşlerine olan desteğine yönelik literatürde çok fazla bilgiye rastlanmadığını dile getirmektedir. Mahkûm ailelerinin çevreden aldığı desteğin kültürden kültüre değiştiğine inanılmaktadır (McWilliams, 1990). Sosyolojik açıdan bazı kültürlerin daha bireysel, bazılarının ise daha kolektif oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla bu değişimin temelindeki bu toplumsal yapı farkı ile açıklanabileceğine inanılmaktadır. Türk toplumu kolektif bir toplum olduğu için; mahkûm yakınlarının belirli kimselerce dışlanmaya maruz kalsalar dahi, özellikle aile ve yakın çevre tarafından destek gördüklerine inanılmamaktadır. Öte yandan kadınların, eşlerinin durumunda onların ailelerini destek olma konusunda neredeyse 'zorunda' olarak görmelerinin ise yine bu yapı ile ilişkili olduğuna inanılmaktadır. Kadınlar evlendikleri kişinin hatasının sonuçlarına, o katlanamadığı için 'ailelerinin' katlanması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum ise aile ilişkilerinde tahribata yol açabilmektedir.

Eşin cezaevine girmesi kadınlar için toplumsal cinsiyet odağında ek bir takım zorluklar getirmektedir. Kendini olumsuzluk yaşamamak için ekstra koruma zorunluluğu, eşi cezaevine giren kadın için elzem bir durum haline gelmiştir. Hâlihazırda zor bir yaşam durumu içerisinde olan kadınların, toplum içerisinde eşlerinin durumundan ötürü kendilerini kabul ettirmek adına yapmış oldukları ek çabaların

onların yaşamlarını daha da zor hale getirdiği açıktır. Ataerkil sistemin sebep olduğu bu durumun düzelmesi için makro ve mikro boyutta sosyal hizmet bağlamında kadınlar için yapılması gereken çalışmalara ve etkili dönüşümlere ihtiyaç vardır. Buna ek olarak başına olumsuz bir durum geldiğinde kadınların kendini koruyacak mekanizmalar olduğunu bilmesi ve bu mekanizmaların iyi işlemesi onların korkularını aşmaları noktasında çok önemlidir. Kadınları koruyan yasaların ve uygulamaların devamlılığını koruması ve eksiksiz şekilde uygulanma durumunun mevcut olması oldukça önemli görülmektedir. Kadınları korumak için eksik olan yasaların düzenlenmesi ve kadınlara yönelik güçlendirici hizmetlerin artması önemsenmektedir.

SONUÇ

Yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Katılımcıların birçoğu düşük eğitim düzeyine sahip ve çalışmayan kişilerdir. Katılımcıların eşleri cezaevine girmeden önceki evlilik yaşamlarında majör sorunlar mevcuttur. Önemli orandaki katılımcının eşleri, başlarına gelen olayı ve mahkeme sürecini eşlerinden gizlemişlerdir. Eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte kadınların yaşamında ciddi değişimler meydana gelmiştir. Ekonomik sorunların artması bu değişimin başında gelmiştir. Kadınların okula devam eden çocuklarının önemli bir kısmı, babalarının cezaevine girmesi sonrası çeşitli sorunlar yaşamışlardır. Okulu bırakma, kızgınlık ve baba özleminin yarattığı sorunlar çocuklarda ortaya çıkan olumsuz durumlardan bazılarıdır. Büyük çoğunluğu devlet desteği almakta olan ve bir kısmı da yalnızca bu desteklerle geçimini sürdüren katılımcıların, yaşamlarına devam edebilmeleri için devlet desteği almaları onlar adına büyük önem taşımaktadır. Katılımcıların birçoğu, eşlerinin cezaevine girmesi ile birlikte gelişen süreçte çevreleri tarafından daha çok desteklenmeye ihtiyaç duyduğunu söylemiştir. Katılımcılar kendilerini, eşlerine kıyasla daha mağdur olarak görmektedirler. Eşi cezaevinde olan kadına önyargılı bakıldığını söyleyen kadınlar, olumsuz durumlara maruz kalmamak adına çeşitli kendini koruma stratejileri geliştirmişlerdir.

Literatürde mahkûm yakınlarını ele alan çalışmaların artırılması ve bu grupla ilgili sosyal politikaların ve mesleki tüm çalışmaların planlanarak uygulanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Arditti, J. A., Lambert-Shute, J., Joest, K. (2003). Saturday Morning at the Jail: Implications of Incarceration for Families and Children. *Family Relations*, 52(3), s. 195-204.
- Comfort, M. L. (2002). 'Papa's House': The Prison as Domestic and Social Satellite. *Ethnography*, 3(4), s. 467-499.
- Davis, A. (1992). Men's imprisonment: the financial cost to women and children. Shaw, R (Der.), *Prisoners' Children: What are the issues?* içinde (ss. 74-85). Londra, Routledge.
- DeFina, R. H., Hannon, L. (2010). The Impact of Adult Incarceration on Child Poverty: A County-Level Analysis, 1995-2007. *The Prison Journal*, 90(4), s. 377-396.
- Dixey, R., Woodall, J. (2012). The significance of "the visit" in an English category-B prison: views from prisoners, prisoners' families and prison staff. *Community, Work & Family*, 15(1), s. 29-47.
- Gökçeşarlan Çifci, E. (2008). Kapkaç Suçundan Hüküm Giyenlerin, Sosyo-Demografik Özellikleri, Sosyal Dışlanma Süreçleri, Suç ve Diğer Sapma Davranışlar Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Grimshaw, R., King, J. (2002). *Unlocking the Doors to Information: An assessment of information resources and support materials for families and friends of prisoners and for professionals working with them, in the UK, Europe, USA, and other English-speaking countries*. Londra: Action for Prisoners' Families.
- Güleç, H., Yazıcı Güleç, M., Ulusoy Kaymak, S., Topaloğlu, M., Ak, İ. (2011). Şiddet İçeren Suç Davranışı Öngörülebilir mi? Erkek Mahkûmlarda Yürütülen Bir Cezaevi Çalışması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 14, s. 94-102.
- Haines, K. (1990). *After-Care Services for Released Prisoners: A Review of the Literature*. Londra: Home Office Research and Planning Unit.
- Hennebel, L. C., Fowler, V., Costall, P. (2002). *Supporting Families of Drug-Dependent Offenders*. Londra: European Network of Drug Services in Prison (ENDSP) and Cranstoun Drug Services.
- Kemp, B. (1980). *Imprisonment and Family Separation: A Literature Review*. Güney Doğu Avustralya Bölgesi: Department of Corrective Services. Rapor No: 2.
- Kemp, B., Cheron, M-C. (1982). *The Effects of Separation on Marital Relationships of Prisoners and Their Wives*. Güney Doğu Avustralya Bölgesi: Department of Corrective Services. Rapor No: 2.
- Loucks, N. (2004). *'Prison Without Bars': Needs, support, and good practice for work with Prisoners' Families*. Tayside Criminal Justice Partnership and Families Outside.

- Lowenstein, A. (1984). Coping with Stress: The Case of Prisoner's Wives. *Journal of Marriage and The Family*, 46(3), s. 699-708.
- Lowenstein, A. (1986). Temporary Single Parenthood - The Case of Prisoners' Families. *Family Relations*, 35(1), s. 79-85.
- McDermott, K., King R. D. (1992). Prison rule 102: "stand by your man": The impact of penal policy on the families of prisoners. Shaw R (Der.), *Prisoners' Children: What are the issues?* içinde (ss. 50-73). Londra, Routledge.
- McEvoy, K., O'Mahony, D., Horner, C., Lyner, O. (1999). The Families of Politically Motivated Prisoners in Northern Ireland. *The British Journal of Criminology*, 39(2), s. 175-197.
- McWilliams, M. (1990). Women in Northern Ireland: An Overview. Hughes, E (Der.), *Culture and Politics in Northern Ireland* içinde (ss. 81-100). Londra, Open University Press.
- Nesmith, A., Ruhland, E. (2008). Children of incarcerated parents: Challenges and resiliency, in their own words. *Children and Youth Services Review*, 30(10), s. 1119-1130.
- Önal Dölek, B. (2004). Hükümlü Ailelerinin Ekonomik ve Psikososyal Sorunları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Schneller, D. P. (1975). Prisoners' Families: A Study of Some Social and Psychological Effects of Incarceration on the Families of Negro Prisoners. *Criminology*, 12(4), s. 402-412.
- Smith, R., Grimshaw, R., Romeo, R., Knapp, M. (2007). *Poverty and disadvantage among prisoners' families*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri 2013* (Rapor No: 4358). Ankara
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). *Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri 2014* (Rapor No: 4370). Ankara.
- Western, B., McLanahan, S. (2000). *Fathers Behind Bars: The Impact of Incarceration on Family Formation*. New Jersey: Center for Research on Child Wellbeing. Rapor No: 00-08.
- Woodward, R. (2003). *Families of prisoners: Literature review on issues and difficulties*. Australian Government Department of Family and Community Services. Rapor No: 10.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Ergöçmen, B. (2012). Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), s. 128-161.